

סיכום

סדר הדלקת הזרות במקדש

רשימת המנורה

תשורה

משמחת הנישואין של

החתן הרה"ת יועז שי

והכלה מרת מנוחה רחל תחי

קמפבל

יום ראשון, י"ט סיון תשפ"א

עיצוב ועימוד: Cortas

פתח דבר:

אנו מודים לד' על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי צאצאינו החתן הרה"ת יועז שי' עם ב"ג הכלה המהוללה מנוחה רחל תחי'.

נאחל ברכה ותודה לבני המשפחה וידידינו שבאו לשמוח ולשמח בשמחתנו ולשמח את החתן והכלה שליט"א.

אנו שמחים להגיש בזה תשורה לאורחינו היקרים שהגיעו לשמוח אתנו בשמחת נישואי צאצאינו.

התשורה הינה סיכום ברור, מפורט ומסודר על רשימת המנורה, רשימה אותה כתב הרבי במהלך שהותו בפריז בשנת תרצ"ט. ברשימה זו מחדש הרבי כו"כ חידושים וביאורים, ומבאר באופן מקיף את דיני המנורה בבית המקדש – סדר הדלקתה, אופן הנחתה, מהו הנר המערבי ועוד.

אודות סיכום זה ראה להלן ב'הקדמה'.

הסיכום נכתב ע"י החתן במהלך שהותו בבית חיינו בשנת הקבוצה, וי"ל בקובץ הערות וביאורים 'מבית חיינו' – ו', ומובא כאן בעריכה מחודשת ובהירה ובתוספת כו"כ פרטים.

הא"ל הטוב, הוא יתברך, יברך את החתן, הכלה, בני ביתם וכל המשותתפים בתוך כלל אחב"י, בברכות מאליפות מנפש ועד בשר, ובמיוחד בברכת העיקרית – שנזכה לעניין ה'נישואין' דלעתיד לבוא, ומשמחה זו נלך ל'שמחת עולם על ראשם', וכלשונו הק' של כ"ק אדמו"ר, "ונזכה זעהן זיך מיטן רבי'ן דא למטה אין א גוף ולמטה מעשרה טפחים, והוא יגאלנו" תיכף ומיד ממש.

בכבוד ובהוקרה

משפחת בנדטוביץ'
כפר חב"ד

משפחת קמפבל
ערד

הקדמה:

ידוע ומפורסם לכל הפלאתם ועמקותם של רשימותיו הק' של כ"ק אדמו"ר, המכילות חידושים עצומים בכל פרד"ס התורה, בנגלה, בנסתר וכו'.

אמנם, מכיוון שרשימות אלו רשמו הרבי לעצמו ואינם כתובות כאופן השיחות, המאמרים וכו' שנכתבו מלכתחילה ע"מ לפרסמם, ע"כ קשה להבין את דברי רבינו מתוך הרשימות עצמם.

עבודה נפלאה עשתה בזה מערכת "אוצר החסידים" שפיענחה את הרשימות בדא"פ עם ביאורים ומ"מ וכו', וכאן המקום להודות לכל העוסקים במלאכה.

אמנם, בחלק מהרשימות, ובפרט ברשימה זו – "רשימת המנורה", מפאת ריבוי הפרטים, גם לאחר לימוד הרשימה, קשה לסכם את הדברים בצורה מסודרת, ובענייננו – את השיטות השונות על כל פרטיהם.

ברשימה זו הובאו כו"כ שיטות, וביניהם ישנם חילוקים בכו"כ פרטים: מהו הנר המערבי, אופן הנחת המנורה, סדר הדלקת המנורה, ועוד.

לכן ראיתי לנכון לסכם באופן מסודר את השיטות השונות והביאורים (בנגלה ובדרוש) על כל שיטה, באופן שמי שלמד את הרשימה יוכל לעבור על סיכום זה ויהיו אצלו הדברים מסודרים; וגם מי שלא למד את הרשימה יוכל לראות את קיצור העניינים ולדעת באופן ברור את שיטתו, ביאוריו וחידושיו של הרבי בנושא זה. מטעם זה, השמטתי כמה פרטים שלענ"ד אינם קשורים באופן ישיר לעניין זה, וביניהם, את הפרק "ביהמ"ק וכליו ע"ד הדרוש".

והנני מדגיש: בסיכום זה לא הובאו חידושים וכיו"ב, רק סיכום העניינים כפי שהם כתובים, באופן שיוכל הקורא לדעת את שיטתו של הרבי בהדלקת המנורה על כל פרטיה. מובן וגם פשוט שע"מ להבין את העניינים על בוריים יש לעיין ברשימה עצמה. למותר לציין, שכל הנ"ל הוא בדא"פ בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו כנודע.

ויה"ר שמהלימוד בתורתו של כ"ק אדמו"ר בענין הדלקת הנרות בבית המקדש, נבוא תיכף ומיד ממש לראות את הדלקת המנורה בבית המקדש השלישי בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ומלכנו נשיאנו בראשנו, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאיתי תצא".

שיטת פיה"מ להרמב"ם למ"ד מנורה מזרח ומערב מונחת

- א. כשהכהן נכנס בבוקר להטיב ולהדליק את המנורה: באם ב' הנרות המזרחיים דולקים – מטיב ומדליק את ה' הנרות המערביים; ובוה יש חילוק בין הנר המערבי ביותר (שהוא נקרא "הנר המערבי") לשאר הנרות – באם דולקים (משא"כ באם כבו שאז צריך להטיב ולהדליק גם אותם), ואפ"ל בב' אופנים: א) את שאר הנרות יכול גם לכבות בהטבתם, משא"כ המערבי צריך להקפיד שישאר דולק. ב) בשאר הנרות צריך להסיר את השמן שבנר ולהחליפו, משא"כ במערבי צריך רק להוסיף שמן [ואת הפתילה אסור להחליף, שהרי החלפת הפתילה כרוכה בכיבוי הנר, וחל איסור לכבות את הנר המערבי]. וגם לאופן הא' אין חיוב לכבות את הנר ולהדליקו שנית, אלא יכול רק לתקנו מבלי לכבותו.
- ב. בהדלקת והטבת הנרות המערביים עצמם – מתחיל מהמזרחי ביותר ועובר למערבי.
- ג. את כל הנרות מדליק נר מנר חבירו, חוץ מהנר המערבי שמדליקו ממזבח העולה.
- ד. אחרי הטבת והדלקת ה' הנרות המערביים מפסיק בעבודה: לאבא שאול – בקטורת, לחכמים – בדם התמיד.
- ה. אחרי ההפסקה בעבודה, מטיב ומדליק את ב' הנרות המזרחיים (ופשוט שאין חילוק ביניהם באופן ההטבה וההדלקה).
- ו. באם כשנכנס בכניסה הא' מצא את ב' הנרות המזרחיים שכבו, מטיב ומדליק קודם את ה' המזרחיים ואח"כ את ב' המערביים, והמשך העבודה כנ"ל.
- ז. כשנכנס בין הערביים: הסדר כמו בבוקר, חוץ מכמה שינויים: א) באם מצא את ב' המזרחיים דולקים – צ"ע אם יתחיל את ההטבה וההדלקה מהמערביים (כמו בבוקר) או מהמזרחיים. ב) בשאר הנרות צריך להחליף את השמן והפתילה, ולא רק לתקן (חוץ מהמערבי שאסור לכבותו כנ"ל). ג) מדליק את שאר הנרות מהמערבי (ולא נר מנר חבירו). וצ"ע אם צריך להדליק את כל הנרות מהמערבי, או מספיק שידליק מהמערבי רק נר אחד וממנו ידליק הלאה וכו'. [הבדלים אלו נובעים מכך שהעיקר בבוקר זה ההטבה (אלא שלשיטת הרמב"ם בפיה"מ' זה כולל גם הדלקה) והעיקר בביה"ע זה ההדלקה. ראה בארוכה בהביאורים].
- ח. לשיטה זו: א) המנורה מונחת ממזרח למערב. ב) הנר המערבי הוא הסמוך ביותר לקה"ק. ג) פיות כל הנרות פונים למערב.

1. משא"כ לשאר השיטות. ראה לקמן בפרק "שיטת אדה"ו בתו"א פ' וישב ד"ה בכ"ה בכסלו".

ביאורים:

1. הסבר החילוק בין הכניסה הראשונה לכניסה השנייה: ישנן שתי משניות במסכת תמיד המדברות על הדלקת הנרות, אחת בספ"ג ואחת ברפ"ו.
 ספ"ג: "מי שזכה בדישון המנורה, אם מצא ב' נרות מזרחיים (י"ג מערביים, אבל להרמב"ם הגירסא הנכונה היא מזרחיים) דולקין – מדשן את השאר ומניח את המערבי דולק, שממנו היה מדשן ומדליק מן הדולקין ואח"כ מדשן את השאר".
 רפ"ו: "מי שזכה בדישון המנורה, נכנס ומצא ב' נרות מערביים (י"ג מזרחיים, אבל להרמב"ם הגירסא הנכונה היא מערביים) דולקין – מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק, שממנו היה מדליק את המנורה ביה"ע; מצאו שכבה – מדשנו ומדליקו ממזבח העולה".
 המפרשים נדחקו ביישוב ב' משניות אלו, שלכאורה נראות כסותרות זו את זו.²
 להרמב"ם הביאור בזה הוא פשוט, ובהקדים: הסדר בהדלקת הנרות הוא, שהכהן נכנס להיכל ומדליק ה' נרות, מפסיק בעבודה, ואח"כ נכנס שוב ומדליק את ב' הנרות שנשארו.³ והדיון במשניות אלו הוא, אילו מהנרות מטיב בכניסה הראשונה ואילו בכניסה השנייה.
 ולפ"ז מתורצת הקושיא: המשנה בספ"ג מדברת על הטבת והדלקת הנרות בכניסה הראשונה (שמגיע לצד המזרחי של המנורה), שאז אם מצא את ב' המזרחיים דולקין מדשן את שאר ה' הנרות (ומניח אותם עד לכניסה השנייה), ואם ב' המזרחיים כבר – מדשן ומדליק עם עוד ג' נרות, כי בכל מקרה צריך להטיב ולהדליק ה' נרות בכניסה הראשונה (ולא איצטריך לאשמועינן הטבת ג' הנרות הנוספים בפירוש במשנה, כי מהרישא כבר אשמועינן שצריך להטיב ה' נרות בכניסה הראשונה), ואותם עצמם מדליק מן הדולקין (כי מדליק נר מנר חבירו כנ"ל). והמשנה ברפ"ו מדברת על הכניסה השנייה, שאז מטיב ומדליק את ב' הנרות הנותרים – המערבי והמזרחי, ובהם עצמם יש חילוקים כנ"ל.
2. סיבת הדלקת הנרות בבוקר: להרמב"ם כשכתוב במשנה מדשן הכוונה היא גם שמדליק, כי דישון היינו הדלקה. ועפ"ז מובן הטעם לכך שמדליק בבוקר ב' נרות, שהרי זה כחלק מהסדר של הדלקת המנורה (משא"כ לשאר המפרשים זה שמדליק ב' נרות זה בגלל דין הנר המערבי שצריך להיות דולק תמיד, וסיבת הדלקת המזרחי שליידו היא בגלל שטפל לר').
3. באם כשמגיע בבוקר אחד מהנרות דולק – א"צ להסיר את השמן, לכבותו ולהדליק שוב, אלא רק לתקנו; דדוחק לומר שגם בזה נחלק הנר המערבי משאר הנרות, ששאר הנרות (לא רק שמותר לכבותם, אלא) חייב לכבותם, ואת המערבי אסור לכבות.
4. בהדלקת ה' הנרות המערביים גופא מתחיל מהמזרחי שבהם, כי: א) הסדר הפשוט הוא שידליק את המזרחי ראשון, מכיוון שבו פוגע ראשון, ולא אישתמיט תנא בשום מקום לומר שבהדלקה גופא מתחיל מהמערבי. ב) כן משמע קצת מכך שהמשנה מקדימה את מעשהו של המזרחי (מדשן את המזרחי ומניח את המערבי כו'). ג) מצד הדין של "אין מעבירין על המצוות".⁵

2. ראה לעיל שם.

3. ראה יומא לג, ב. רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פ"ג הט"ז.

4. ראה בארוכה לקמן ביאור 26.

5. ראה לקמן ביאורים 8-27.

5. אם רק אחד מהמזרחיים דולק, לא מטיב ומדליק את הנר שכבה ואת המערבי (שאז ירוויח להטיב את המערבי – שיש לו את המעלה שהוא לפני ה' – בכניסה הראשונה⁶), מכיוון שהרמב"ם סובר בפרט זה כהראב"ד⁷ שאין מטיבין לסירוגין; ולכן מתחיל מהמערבי רק אם ב' המזרחיים דולקים, כלשון המשנה.

6. ביאור ב' האפשרויות בחילוק בין דישון המזרחי לדישון המערבי: א) את המזרחי יכול לכבות לצורך ההטבה מכיוון שבשאר הנרות אין איסור כיבוי נר שמצאו דולק, משא"כ במערבי שאסור לכבותו. ומובן לפ"ז שאין חיוב לכבותו. ב) הדיוק הוא בתיבת מדשן – שצריך להסיר את כל השמן שבנר המזרחי, משא"כ במערבי שרק מוסיף.

וצ"ע:

א. (לטעם הב' –) למה דין השמן שונה בין ב' נרות אלו, הרי עיקר ההדגשה היא על אי כיבוי הנר, ואפשר להסיר את השמן שבנר ולהוסיף שמן חדש מבלי לכבותו.

ב. המשנה אומרת שהסיבה לאיסור כיבוי המערבי היא ש"ממנו היה מדליק את המנורה בין הערביים". ולכאורה קשה מדוע בגלל זה חל איסור לכבותו, הרי יכול לכבותו, לתקנו ולהדליקו מיד, ולהדליק ממנו אח"כ ביה"ע, כי זה שמכבה עכשיו לא מפריע לזה שצריך להדליק ממנו את המנורה משך זמן אח"כ בביה"ע.

ג. אם לא מסיר את השמן בנר המערבי ורק מוסיף, יוצא שכל פעם צריך להוסיף כמות שונה של שמן, וכלשון הגמ"ס⁸: "נפיש להו מידות טובא".

7. הסיבה שאם המזרחיים כבו מטיבם לפני המערבי ובאם דולקים מטיב קודם את המערבי, היא, כי מעיקר הדין צריך להתחיל מהמערבי שיש לו מעלה שהוא לפני ה' – הכי קרוב לקה"ק, אבל אם המזרחיים כבו יש לו חיוב להדליקם מצד הדין של "נר שכבתה" שדוחה את הקדמת המערבי בגלל מעלת היותו "לפני ה'", ולכן צריך להדליק קודם את המזרחיים, להפסיק בעבודה ולהטיב אח"כ את הנר המערבי והנר שליידו.

8. הסברת החיוב של נר שכבתה: המשנה אומרת⁹: "נר שכבתה – נתיישן השמן נתיישנה הפתילה, כיצד עושה – נותן בה שמן כמידת ראשונה ומדליקה".

פירוש הדברים (להרמב"ם¹⁰): באם הנרות כבו – נתיישנו השמן והפתילה וצריך להחליפם, מכיוון שהמנורה צריכה לדלוק תמיד. ודין זה הוא הן בבוקר כשצריך להטיב ולהדליק את הנרות והן קודם אור היום. וכל זה הוא רק אם הנר כבה, אבל אם הוא נשאר דולק הוא לא נחשב ישן וא"צ להחליפם בבוקר (משא"כ בביה"ע שצריך להחליף בכ"מ).

9. לכאורה לפי הנ"ל ששאלת שאלה, איך ניתן לדעת שגר נכבה בלילה קודם אור היום¹¹, הרי היו נועלים

6. ראה לקמן הערות 7,9.

7. הנדפס בש"ס חדש, תמיד ספ"ג.

8. מנחות פה, ב.

9. שם.

10. לשאר השיטות – ראה לקמן ביאור 33.

11. ראה גם בהגהות היעב"ץ למנחות שם.

את דלתות ההיכל בלילה, ולרש"י¹² גם את דלתות העזרה? ואפ"ל בג' אופנים:

- א. להשקיף מחלונות ההיכל¹³ (לכאורה הכוונה היא על החלונות של ק"ק שהם גבוהים), וגם לרש"י שהעזרה סגורה היו נכנסים דרך הפשפש¹⁴ (לבלוש את העזרה, לתרומת הדשן, לשמחת ביה"ש), ומשם אפשר לראות.
 - ב. ע"י השומר שיש בצפון בעליית בית הניצוץ ומקומו גבוה (ומיושב היטב)¹⁵, ויכול לראות את המנורה שנמצאת בכותל דרום.
 - ג. מדובר באם קרה ונכנס כהן (כמו ארבעים שנה קודם החורבן שהיו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן¹⁶).
10. לכאורה נשאלת השאלה, למה רק כשכבו המזרחיים מטיבין אותם (מצד החיוב של "נר שכבתה") קודם המערביים מכיוון שהחיוב מוטל על הנר שפוגש תחילה ש"אין מעבירין על המצוות", ולמה לא קבעו שתמיד יתחיל מהמזרחיים מצד "אין מעבירין על המצוות"?
- והתירוץ הוא, שהחיוב של "אין מעבירין על המצוות" הוא רק אם צריך לעשות דווקא עכשיו עבודה זו, ובנר שכבתה חל עליו חיוב עכשיו להדליקו, משא"כ את הטבת הנרות אין חיוב לעשות דווקא עכשיו ויכול לדחותה לכניסה הב'.
- והסיבה שלא קבעו מלכתחילה את הטבת ה' הנרות במזרחיים ומצד "אין מעבירין על המצוות", היא, כי אם יש עדיפות לאחד מהאופנים אז לא קובעים חיוב מסויים מלכתחילה רק מצד 'אין מעבירין', וכאן יש עדיפות למערבי שהוא "לפני ה'".
11. בהמשך להנ"ל: בנוגע לשפיכת שירי הדם של יוה"כ, הדין הוא שצריך לשפוך ביסוד מערבי¹⁷. ואפ"ל ב' טעמים לכך: א) מכיוון שכשיוצא מההיכל פוגע תחילה במערב מזבח החיצון, ולכן שופך שם מצד הדין של "אין מעבירין על המצוות". ב) מכיוון שבפסוק כתוב ששופך "על יסוד מזבח העולה אשר פתח אוהל מועד"¹⁸, היינו הצד הסמוך לאוהל מועד שהוא המערבי.
- לכאורה היה מקום לומר שבזה פליגי תוס' והרמב"ם, שתוס'¹⁹ לא גורס בגמ' שצריך לשפוך שם בגלל "הוא דפגע ביה רישא", בגלל שלא שייך הטעם של אין מעבירין בנוגע לקביעות עבודה כנ"ל; והרמב"ם²⁰ מביא תיבות אלו בספר היד, וא"כ מוכח לכאורה שסובר שהסיבה שקבעו מלכתחילה שישפוך ביסוד מערבי זה מצד אין מעבירין. ולפ"ז קשה לשיטתו, למה לא קבעו כך מלכתחילה גם במנורה?

12. יומא פז, ב ד"ה "נחית".

13. מנחות פז, ב.

14. מדות פ"א מ"ז.

15. מדות פ"א מ"ה.

16. יומא לט, ב.

17. ראה יומא נט, א. זבחים נא, א.

18. ויקרא ד, ז.

19. שם ד"ה אשר.

20. הלכות מעשה הקרבנות פ"ה ה"א.

וי"ל שבאמת הרמב"ם ס"ל כהתוס' (כדמוכח מפ' המשניות שלו²¹), והסיבה שמביא תיבות "ההוא שפוגע בו תחילה", היא, מכיוון שעצם זה שאת דם חטאות החיצוניות יודעים ששופכם על יסוד דרומי (שבו פוגע בו תחילה) לומדים משיירי דם של יוה"כ (ואחרת לא היינו יודעים אם צריך לשפוך על יסוד דרומי או מערבי²²), ולכן מעתיק מילים אלה ללמד על חטאות החיצוניות. אבל הסיבה שבחטאות הפנימיות שופך ביסוד מערבי זה לא בגלל שפוגע בהם ראשון ומצד "אין מעבירין על המצוות", אלא רק מצד הפסוק "על יסוד מזבח העולה" וגו'.

* הלח"מ²³ סובר בשיטת הרמב"ם, שצריך לשפוך על יסוד דרומי מצד "אין מעבירין על המצוות", ומדין זה לומדים לכל התורה. ולפ"ז לכאורה שוב קשה אצלנו שרואים שעיקר הטעם הוא הדין של "אין מעבירין על המצוות".

וי"ל שגם לשיטתו אומרים את הסברא של 'אין מעבירין' רק היכא דגלי קרא ולא בכל מקום, ולכן א"א לומר סברא זו בנוגע למנורה; ומוכח מזה שהגמ' לומדת את שפיכת דם החטאות החיצוניות ביסוד מערבי מהפנימיות ולא מצד עצם הסברא של 'אין מעבירין'. ואצלנו (במנורה) שלא גלי קרא לא שייכת סברא זו.

אלא שלפ"ז עצ"ע לשם מה נצרכת הסברא במקום שגלי קרא.

12. זה שהטבת הבוקר וביה"ע שוות (חוץ מהפרטים הנזכרים) נלמד מסתימת לשונו של הרמב"ם בפיה"מ ובספר היד, שלא מחלק ביניהם.

13. הספק בנוגע לאם מצא את ב' הנרות המזרחיים דולקים בביה"ע – אם מתחילים להטיב מהמזרחי או מהמערבי, הוא, שמצד אחד יש מקום לומר שיתחיל מהמערבי כמו באם מצא שניהם דולקים בבוקר, מכיוון שהטבת הבוקר וביה"ע צריכות להיות שוות; ומצד שני יש מקום לומר שיתחיל דווקא מהמזרחי, מכיוון שגם המערבי בו צריך לסיים את ההטבה ביה"ע ובוזה מתבטא זה שהוא לפני ה', לכן יתחיל דווקא במזרחי כדי לסיים את ההטבה במערבי.

14. לכו"ע גם בהטבת ביה"ע מפסיקין ובקטורת, ובהקדים:

הטעם בכלל לכך שמפסיקין בעבודה, זה מכיוון שהטבת הבוקר וביה"ע צריכות להיות שוות כנ"ל. אלא שיש לשאול: ההפסק בין הדלקת ה' נרות לב' נרות נלמד בגמ'²⁴ מהפסוק "בבוקר בבוקר²⁵ – חלקהו לשני בקרים (לדעת ר"י, ולדעת ר"ל בשביל להרגיש את כל העזרה), ולכאורה טעם זה לא שייך ביה"ע? ודוחק לומר שבזה גופא חולקים ר"י ור"ל.

וי"ל שבשביל ללמוד את ביה"ע לא צריך פסוק, מכיוון שלומדים בגמ' מהפסוק "ובהעלות אהרן גו" – בעידן הדלקה תהא מקטיר קטורת, וא"א להקטיר את הקטורת אחרי הדלקת הנרות שהרי שאסור לעשות שום עבודה אחרי הדלקת הנרות, ולכן צ"ל שמפסיק באמצע ההדלקה (משא"כ בבוקר שיכול לעשות אח"כ), ומפסיק בקטורת. ולפ"ז, גם לאבא שאול שחולק על חכמים וסובר

21. זבחים פ"ה מ"א. שכשמדבר על שפיכת דם חטאות הפנימיות ביסוד דרומי מזכיר רק את הפסוק, וכשמדבר על חטאות החיצוניות (במשנה ב') מזכיר שזה "סמוך לו בצאתו מן ההיכל".

22. כשאלת הגמ' שם.

23. על הרמב"ם שם.

24. יומא שם.

25. שמוות לג, ז.

שבבוקר מפסיקים בדם התמיד²⁶, בביה"ע יודה לחכמים שמפסיק בקטורת מכיוון שזה גופא הלימוד מהפסוק – שמקטירין את הקטורת באמצע ההדלקה. וי"ל שלכן הרמב"ם²⁷ הביא את הטעם של להרגיש את כל העזרה ולא את הפסוק "בבוקר בבוקר"²⁸, בשביל להדגיש שהבוקר וביה"ע שווים.

ומ"מ גם לר"ל שסובר שהטעם הוא בשביל להרגיש את כל העזרה, צריך את הפסוק "ובהעלות אהרן" גו' ואת הלימוד "בעידן הדלקה תהא מקטיר קטורת", כי: א) משם לומדים שמפסיקים דווקא בקטורת. ב) בביה"ע אין חיוב כ"כ של להרגיש את כל העזרה, כדמוכח מזה שהפיסו בבוקר פעמיים פייסות בשביל להרגיש את כל העזרה, ובכל זאת בערב לא הפיסו²⁹.

*הרשב"א מפרש³⁰ שצריך להפסיק בהטבת הנרות בעבודה, ומשם למד היעב"ץ³¹ שצריך להפסיק גם ביה"ע בגלל שברפ"ו מדובר על ביה"ע. וקשה, שהרי הרבה מהמפרשים מפרשים את שתי המשניות (ספ"ג ורפ"ו) על הטבת הבוקר, כפי שלמדנו ברמב"ם לעיל³².

15. על הנר המערבי כתוב ש"ממנו היה מדליק ובו היה מסיים", ונאמר בו "תמיד". והפי' להרמב"ם הוא (שהרי לשיטת הרמב"ם כל הנרות דולקים תמיד ולא רק המערבי, וכן לא מוכרח שממנו מתחילים ובו מסיימים את ההדלקה):

"ממנו היה מדליק" – שממנו מדליק את כל הנרות בביה"ע (שהרי בבוקר רק מתקן את כל הנרות ולא מכבה אותם);

"בו היה מסיים" – ההטבה, אחרי שמדליק את כל הנרות (ולכן יוצא שאף פעם לא מכבה את הנר המערבי, גם אם מדליקו בכניסה הא' ומטיבו אח"כ);

"תמיד" – שממנו הוקבע להדליק את שאר הנרות (ולא שדולק תמיד, שהרי כל הנרות דולקים תמיד), או שקאי אשעת הנס שאו הוא לא יכול ליכבות.

16. בנוגע לאופן הנחת המנורה יש מחלוקת בין ראב"ש לרבי³³: לרבי - המנורה מונחת ממזרח למערב, לראב"ש - מצפון לדרום. הרמב"ם בפיה"מ למנחות מפרש כרבי שהמנורה מונחת ממזרח למערב, מכיוון שכך משמע מפשיטות הסוגיא דמנחות: א) המשנה אומרת³⁴ ששולחן מזרח ומערב מונח, והגמ' אומרת שזה נלמד ממנורה. ב) הגמ' אומרת³⁵ שכל הכלים ארכן לארכו של בית חוץ מארון, ולא חשיב גם מנורה בכלל (וכן מפרש בפיה"מ שם, וממשיך שם: "ומן הצורה הזאת יתבאר לך מקום השולחן והמנורה" כו').

17. הנר המערבי הוא המערבי ביותר – הסמוך לקה"ק ולא הנר השני ממזרח (כשאר מפרשים), כי:

26. יומא שם.

27. הל' תמידין ומוספין שם.

28. כקושיית הנו"כ שם.

29. יומא כו, א.

30. פ"ו דתמיד.

31. בסידורו ב"סדר עבודת תמיד של ביה"ע".

32. יעוין גם תוי"ט תמיד ספ"ג ורפ"ו.

33. מנחות צח, ב.

34. שם צו, א.

35. שם צח, א.

- א. הגמ' אומרת³⁶ בנוגע לנר המערבי ש"יערוך אותו לפני ה' – מכלל דכולהו לאו לפני ה'; ולשיטת שאר המפרשים הוא יותר 'לפני ה' רק מנר אחד בלבד – המזרחי. וגם: לפ"ז ה'לפני ה' של מערבי יוצא כמו ביסוד מערבי של מזבח, שהכוונה היא שהוא הסמוך לקה"ק.
- ב. מזה שנק' מערבי סתם משמע שהוא המערבי ביותר.
- ג. לפ"ז מבואר בטוב טעם זה שרק נר אחד היה דולק תמיד מצד הדין של נר מערבי, ואין צורך להידחק ולומר שב' נרות היו דולקים תמיד (בגלל ההסתירה שבין שתי המשניות דתמיד דלעיל).
- ד. מובן בפשטות סיבת קביעות הנס דווקא בו, שהרי הוא 'לפני ה' (וכמו מצינו בנס של מטה אהרן, שהסיבה שלא הניחו בצד של אוהל מועד כדי "שלא יאמרו בגלל שהניחו בצד שכינה פרח"³⁷, שמוזה רואים שיש הסתברות לומר שנעשה בו נס בגלל שקרוב לשכינה – ובנדו"ד לקה"ק), ואין צורך להידחק לבאר את סיבת קביעות הנס דווקא לנר השני ממזרח.
- ה. א"צ לדחוק ולפרש שהנר המערבי הוא הנר השני ממזרח בגלל הקושיא מהמשנה המדברת על ב' הנרות המזרחיים, כי להרמב"ם סיבת היותם דלוקים זה לא בגלל שדינם כנר המערבי אלא מצד דין הטבת ב' נרות (כדלעיל באריכות ביאור 1).
- ו. לפ"ז לא אתינן לפלוגתא נוספת אם היה דולק תמיד נר אחד או ב' נרות³⁸.
18. לשיטת הרמב"ם שפיות כל הנרות פונים למערב, הפסוק³⁹ "איירו שבעת הנרות" מתפרש כפשוטו. [ומ"מ אין לומר שזה היה הכרחו של הרמב"ם לפרש כך, שהרי הספרי⁴⁰ ועוד – אומרים שכל הנרות מקבילים את הנר האמצעי למרות שסוברים שהמנורה מונחת מזרח ומערב, וממילא מוכרח לומר שיש בזה פ"א אחר (ראה הפירוש להלן בפרק "שיטת אדה"ז בתו"א פ' וישב ד"ה בכ"ה בכסלו").
19. הוכחת הרמב"ם שפיות כל הנרות פונים למערבי: הגמ' במנחות⁴¹ שואלת על ראב"ש שסובר שהנרות מונחים צפון ודרום, הכתיב "יערוך אותו לפני ה'" – שמשמע שרק אחד מונח לפני ה' ולא כולם? ומתרצת הגמ', שצפון ודרום מונחין, ובכל זאת כולם לפני ה' כי 'מצדד להו אצדודי' – שפיות כל הנרות פונים לאמצעי.
- ואם נאמר שלמ"ד החולק – מ"ד מזרח ומערב מונחת – פיות הנרות פונים לאמצעי, א"כ מה שהשתנה בין ההו"א למסקנה זה רק הפרט הזה שהנר האמצעי פונה למערב – לקה"ק, ולא הפרט הזה שפיות כל הנרות פונים למערב. ועוד, שהעיקר חסר מן הספר, שהיה צריך לומר שהנר המערבי הוא לפני ה' מכיוון שהוא פונה כלפי שכינה, ולא שכל הנרות פונים אליו.
- [ווא"ל שסומך על סיפא דברייתא שהובא במגילה⁴² ששם כתוב שנר המערבי כלפי שכינה, כי א"כ עדיין עיקר ראייתו חסר מן הספר; וגם, הברייתא דמנחות והברייתא דמגילה מחולקות בעוד ג' שם ע"ב.
37. קרח יז, כא. ובפרש"י.
38. ראה לקמן בפרק "שיטת אדה"ז בתו"א פ' וישב ד"ה בכ"ה בכסלו".
39. במדבר ח, ב.
40. ר"פ בהעלותך.
41. שם.
42. כא, ב.

דברים ומוכח שהן ברייתות שונות, וממילא אא"ל שהרמב"ם סמך על הברייתא שם].
ולכן צ"ל שלמ"ד מזרח ומערב מונחת פיות כל הנרות הם למערב, ואז נשאלת השאלה על המ"ד השני שצפון ודרום מונחת, הרי רק נר אחד הוא לפני ה' שהרי רק הוא פונה למערב? וע"ז מתרץ ש'מצדד אצדודי' – שבאמת כולם 'לפני ה' מכיוון שכולם פונים למערבי, והוא פונה לשכינה. וממילא יוצא שגם בפרט הזה חולקים ראב"ש ורבי. וממילא הרמב"ם שפוסק כרבי – סובר שפיות כל הנרות פונים למערב.

20. הפי' בפני המנורה זה לפני המנורה, ע"ד הפי' במו"נ⁴³ על הפסוק⁴⁴ "ופני לא יראו" – כל מקום שעניינו לפניך.

43. ח"א פל"ז.

44. שמוות לג, כג.

שיטת פסק הרמב"ם ביד החזקה כמ"ד צפון ודרום מונחת

- ט. כשהכהן נכנס, מתחיל להטיב מהנדר המזרחי, ומטיב ה' נרות כולל (הנדר המערבי שהוא) האמצעי, מפסיק בעבודה אחרת ומטיב ב' נרות המערביים. ואין חילוק בין אם הנרות כבויים או דולקים.
- י. לכאורה אין חילוק בין ההטבה וההדלקה בבוקר לביה"ע.
- יא. בשאר הפרטים בסדר הטבת והדלקת הנרות, ראה לעיל שיטת הרמב"ם בפיה"מ.
- יב. נדר המערבי הוא הנדר האמצעי ופיות כל הנרות פונים אליו.

ביאורים:

21. ההדלקה מתחילה מהנדר הצפוני מצד שלוש סיבות:
- א. א"א ללכת בין המנורה לכותל מכיוון שאז יהיה "משחרי מאני"⁴⁵ – הבגדים שלו ייחרכו באש, ולכן מגיע מהצד השני – המערבי, וממילא פוגע בנדר הצפוני, ולכן מתחיל ממנו.
- ב. מצד הדין "כל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין"⁴⁶ – יהלך מימין ויעמוד למערב המנורה (שמוכרח להטיב משם בכדי שלא ידליק בגדיו, שהרי שלהבת הנדר המערבי פונה למערב), ואח"כ ייטיב את הנרות מצפוני למערבי שזה דרך ימין (ואז 'כל פניות' וכו' מתקיים גם בהליכה וגם בהטבה).
- ג. בהדלקת הנרות של יוה"כ שנעשית בפשטות ע"י כה"ג, הוא עושה אותם (לדעת אבא שאול) אחרי דישון מזבח הפנימי, ובדישון הוא לא מוציא את הדשן מיד לחוץ (שאת זה עושה רק אחרי הטבת הנרות) אלא שם אותו בטני שאצל המזבח⁴⁷, וממילא נמצא עומד ליד הצפוני ובו צריך להתחיל. ומשם נלמד סתום מן המפורש – לכל השנה ולרבנן שחולקים על אבא שאול.
- [ואין לדחות שהוכחה ג' לא מוכרחת, מכיוון שלהרמב"ם דישון מזבח הפנימי ביוה"כ כשר בכהן הדיוט (ודישון מזבח הפנימי נעשה רק ע"י כה"ג), ואפילו אין מצווה לעשות דווקא בכה"ג⁴⁸; כי מ"מ באם הכה"ג רוצה לדשן יש לו זכות קדימה, וכשהוא עושה – מתחיל מהצפוני. ואף שיש סברה לומר שלשיטה זו אסור לעשות בכה"ג שלא לגרום לו חולשא (ע"ד שבקטורת לא מערה כלי לכלי מפני חולשא), מ"מ אין לעשות מחלוקת וחוקה כ"כ לומר שלדעת הסבורים שאין

45. לשון הגמ' יומא נב, א.

46. יומא מה, א בנוגע לדין שהגנים עולים במזרחו של כבש.

47. תמיד ספ"ג.

48. יעויין נושאי כלי היד ה' עבודת יוה"כ פ"א ה"ב השיטות בזה. וש"נ.

מצווה לעשות בכה"ג – אסור לו לדשן את מזבח הפנימי.

22. היעב"ץ⁴⁹ ותפא⁵⁰ כתבו שבכניסת הכה"ג ייטיב ג' צפוניות וב' הדרומיות וידלג המערבי (ולדעת התפא"י ידלג גם את הנר שלידו). ואינו מובן:

א. הרי יש כאן בעיה של הטבה לסירוגין? (אע"פ שבעיה זו אינה מוסכמת לכל הדעות).

ב. מהי הסברא לדלג על המערבי? ואין לומר שזה בגלל שכתוב בו "ובו היה מסיים", שהרי בפיה"מ מפרש שיכול להיות שייטיב את הנר המערבי בכניסה הראשונה, וממילא מוכרח לומר פ'י' אחר במילים "ובו היה מסיים"⁵¹, וא"כ א"א לומר שזה היה הכרחו של הרמב"ם. ואולי הם פוסקים כהרמב"ם רק בנוגע לאופן הנחת המנורה צפון ודרום, וחולקים עליו בסדר ההדלקה, אבל לא משמע כן.

[התפא"י גם כתב שלשיטת הרמב"ם ביד החזקה, במשנה דתמיד ספ"ג נכנס ומצא ב' נרות מזרחיים דולקים, מדשן את השאר" הוא לא גורס את המילה 'מזרחיים', ולכן משאיר את המערבי (האמצעי) ושלידו. ואינו, דבפיה"מ מוכח להדיא דגרס 'מזרחיים'].

23. מכיוון שבכל מקרה מטיב את המערבי בכניסה הא', אין חילוק בין אם ב' הנרות דולקים או כבויים, וממילא מובן שחילוק זה הוא רק אם סוברים כמ"ד צפון ודרום מונחת, ולכן לא הביא הרמב"ם חילוק זה ביד החזקה.

24. סיבת פסק הרמב"ם בספר היד שהמנורה צפון ודרום מונחת, היא מכיוון שכך צריך לפסוק ע"פ כללי ההלכה. והביאור בזה ובהקדים:

הסיבות לפסוק כמ"ד מזרח ומערב מונחת:

א) כך סוברת סתם משנה דתמיד (ספ"ג ורפ"ו כדלעיל באריכות), והלכה כסתם משנה.

ב) סתם משנה דמנחות⁵² סוברת כך, כדמוכח מזה שאומרת ששולחן מונח ממזרח למערב וגמר ממנורה; וגם מדברי הגמ' שם⁵³: "כל הכלים ארכן לארכו של בית חוץ מארון", ולא הזכירה חוץ ממנורה, ומזה מוכח שמונחת לארכו של בית – מזרח ומערב (ואף שישנה מחלוקת בברייתא זו גופא⁵⁴, מ"מ מחלוקת וסתם הלכה כסתם⁵⁵).

ג) רבי סובר שמזרח ומערב מונחת, והלכה כרבי מחבירו⁵⁶.

49. בסידורו ב"סדר עבודת תמיד השחר".

50. בפירושו למשנה, תמיד ספ"ג.

51. כדלעיל ביאור 15.

52. צו, א.

53. צח, א.

54. שם ע"ב.

55. יבמות מב, ב.

56. עירובין מו, ב. ועוד.

ד) בגמ' ביומא⁵⁷ מצדדים לומר שהשולחנות מונחים מזרח ומערב, וא"כ ה"ה למנורה כדמוכח מהגמ' במנחות.

[אלא שלכאורה היה מקום לדחות את הוכחה ב', ולומר שיש חילוק בין השולחן והמנורה שעשה משה לבין השולחנות והמנורה שעשה שלמה. והגמ' שם דיברה על השולחן והמנורה של משה שהיו מונחים מזרח ומערב, והמחלוקת של רבי וראב"ש הם בשולחנות ובמנורה של שלמה וממילא אין זה הוכחה אלינו.]

אלא שאין לומר כך, כי:

א) א"כ יוצא שלשיטת רבי גם השולחן שעשה משה וגם השולחנות שעשה שלמה מונחין מזרח ומערב, וא"כ הגמ' לא היתה צריכה ללמוד שולחן ממנורה, אלא שולחן (של שלמה) משולחן (של משה).

ב) קשה על ראב"ש למה למד שולחן מארון (שלכן מונח צפון ודרום) ולא משולחן (של משה שהיה מזרח ומערב).]

הסברא לפסוק כמ"ד צפון ודרום מונחת:

ר' נתן שהוא אמורא סובר כראב"ש שהאמצעי משובח. וכן אמר ר' יוחנן במגילה בנוגע לאמצעי משובח, והכלל הוא שהלכה כאמוראי כמקום פלוגתת תנאים, וגם נגד סתם משנה.

נסינות תירוץ ודחייתם:

א. הכ"מ אומר שהטעם לפסק הרמב"ם הוא, שמהפסוק "אל מול פני המנורה" משמע כראב"ש שזה כלפי האמצעי.

ואין לומר שזה סיבת פסק הרמב"ם כי: א) פסוק זה אתי שפיר גם לרבי (כדלעיל באריכות)⁵⁸. ב) ראב"ש גמר שולחן מארון (כדלעיל), והגמ' שואלת עליו שהרי "דנים חוץ מחוץ ולא דנים חוץ מפנים" (וא"כ א"א ללמוד שולחן מארון, כי ארון מונח בפנים ושולחן בחוץ); ואם מוכח מהפסוק שהמנורה מונחת צפון ודרום, הגמ' היתה צריכה לתרץ שגמר ממנורה, ואז א"א להקשות קשיא הנ"ל, שהרי המנורה מונחת בחוץ.

ב. הכ"מ שם כותב שאין להביא ראיה שהמנורה מונחת מזרח ומערב מהגמ' במנחות ש"כל הכלים לארכן של בית חוץ מארון" ולא הזכיר חוץ ממנורה (הובא לעיל), כי אפ"ל שתנא ושייר – ארון (כמ"ש הגמ') ונרות. וקשה: א) הרמב"ם בפיה"מ (דלעיל) לא סבר כך. ב) עיקר מחלוקתם הוא בנוגע לשולחן שע"ז מדבר בסתמא דמנחות, ואם הרמב"ם לא סובר כמותו בשולחן ממילא הוא לא יסבור כמותו גם במנורה.

57. נא, ב.

58. כפי שכבר תמזהו ההגהות יעב"ץ (בקונטרס בנין ביהב"ח פ"ג, נדפס בסוף ספר לחם שמים) והבאר שבע (בפירושו לתמיד ספ"ג).

ג. ההגהות יעב"ץ⁵⁹ הסביר את טעם פסק הרמב"ם צפון ודרום מונחת, שלרמב"ם היתה גירסא שהשולחן היה מונח צפון ודרום וממילא גם המנורה כך (כהשוואת הגמ'⁶⁰). וקשה, שבספר היד פסק בפירושו שהשולחן מונח מזרח ומערב (ואין לומר שהגמ' מדברת בשולחנות של משה והוא פוסק בשולחנות של שלמה כנ"ל בארוכה).

ביאור טעם פסק הרמב"ם ביר החזקה שהמנורה צפון ודרום מונחת:

הכלל הוא⁶¹, שהלכה כאמוראים במקום פלוגתת תנאים ואפילו במקום סתם משנה, ומכיוון שר' יוחנן אומר במנורה שצפון ודרום מונחת מכיוון שאמצעי משובח – לכן פוסק כמוהו. ובשולחן – פוסק שמזרח ומערב מונח, משום סתם משנה דמנחות וסוגיית הש"ס ביומא, והלכה כסתם משנה. ואין להרבות במחלוקת⁶², ולכן אין לומר שר' יוחנן חלק על סתם משנה ועל סוגיית הש"ס ביומא. ולדעת ר' יוחנן, זה שסתם משנה דמנחות אומרת שכל הכלים לארכן של בית וכו' – היינו ממזרח למערב – חוץ מארון, ולא הזכיר גם מנורה, היינו משום שתנא ושייר – ארון ונרות. וגם לא חולק על סתם משנה דתמיד שסוברת מזרח ומערב מונחת, כי מי ששנה את משניות תמיד זה אבא שאול⁶³, והלכה כחכמים.

[ואין קושיא מזה שהגמ' במנחות משווה את הארון והמנורה שמונחים באופן אחד, כי לדעת ר' יוחנן (שהוא אמורא ופוסקים כמוהו כנ"ל) ההשוואה של שולחן ומנורה זה שינוי דחיקא לתרץ את רבי, משא"כ ר' יוחנן שסובר כסתם משנה לא מחוייב להשוואה זו].

ולכן ע"פ כללי הש"ס פסק כאמורא שלא חולק על סתם משנה.

אלא שלכאורה היה אפשר לדחות ולומר שמכיוון שכללי הש"ס לא נאמרו על דברים שלא נהוגים בימי האמוראים⁶⁴, וכאן מדובר במנורה, שלא היתה נהוגה בימיהם, לא חלים כאן כללים אלה וא"א לפסוק לפי זה.

אלא שאין לומר כך, כי סברת המ"ד צפון ודרום מונחת, שממנה יוצא שר המערבי הוא נר האמצעי ופיות כל הנרות פונים אליו, היא לא בגלל שזה דין במנורה אלא בגלל הכלל שהאמצעי משובח (שלכן הוא המערבי), ודין זה הוא דין כללי בתורה. וכדמוכח מזה שדין זה שייך גם בנוגע לקריה⁶⁵ (בנוגע לדין שבקריאת שני, חמישי ומנחה של שבת – אחד העולים צריך לקרוא ארבעה פסוקים; ורב ששת אומר טעם לכך שכל אחד משלושת העולים שקרא ארבעה פסוקים משובח, והסיבה שאם האמצעי קרא ארבעה פסוקים משובח, היא, מכיוון שלומדים מהמנורה שהנר המערבי הוא האמצעי. שמזה רואים שזה דין כללי בתורה), וממילא זו מחלוקת שנוגעת גם לדברים שתקפים בימיהם ושייך לומר ע"ז את כללי הש"ס דלעיל.

שם. 59.

60. כגירסת הירושלמי שהובא בתוס' במנחות צט, א ד"ה תרי.

61. יד מלאכי כללי ההא אות קסט. כללי התלמוד שבש"ס חדש סוף ברכות (כנסת הגדולה). וראה גם הנסמן באנציק' תלמודית ערך הלכה כבתראי (ע' שמג).

62. ראה הנסמן בשדי חמד (הוצאת קה"ת) דרכי שלום כללי הש"ס אות ל' סרנ"ז.

63. וכ"כ פיה"מ להרמב"ם תמיד פ"ו. תוס' ד"ה "ההוא" ותוס' ישנים ד"ה "אמר" יומא יד, ב.

64. מהר"ק בשו"ת שורש קס"ה ותויו"ט כלים פ"ג מ"ב, הובאו בנועד ביהודה מהד"ת אה"ע סי' קמ"ח.

65. מגילה כא, ב.

25. פיות כל הנרות פונים למערבי שהוא האמצעי – ע"פ דברי הגמ' ש"מצדד אצדודי". ועפ"ז פי' הפסוק "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", למרות שלכאורה רק שישה מאירים אל מול פני המנורה, הוא, שגם הנר האמצעי מאיר אל פני עצמו⁶⁶.
26. פירוש פני המנורה לשיטה זו זה עיקר המנורה, כמו בפסוק "ופני לא יראו" שפי' הרמב"ם במו"נ⁶⁷ שהכוונה היא על אמיתית הימצאו כמו שהיא.

66. כפי' הרא"ם ר"פ בהעלותך.
67. ח"א פל"ז.

שיטת אדה"ז בתו"א פ' וישב ד"ה בכ"ה בכסלו

וכן סברו: תוס' ביומא (יומא עא, א ד"ה ולהטיב); תוס' במנחות (פו, ב); הראב"ד (בהשגותיו להרמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ג הי"ג, ובפירושו הגרפס בש"ס חדש לתמוד ספ"ג); הרמב"ן (בהדושו לשבת כב, ב, ובפירושו על התורה שמות כו, כ); הרשב"א (בתשובות סי' ע"ט וסי' ט"ט).

- יג. המנורה מזרח ומערב מונחת, והנר המערבי הוא הנר השני ממזרח. ובפשטות פיות כל הנרות פונים למערב.
- יד. סדר הדלקת הנרות: כשנכנס בבוקר, לא מדליק את הנרות אלא רק מטיבם, ומדליק רק את הנר המזרחי ביותר ואת הנר שלידי – המערבי, ובוה הסדר: בהטבה – מטיב את הנר ה' ואח"כ את הנר הו', בהדלקה – מדליק את הנר הו' ואח"כ את הנר הז'. כשנכנס ביה"ע, מדליק את כל הנרות ואין צורך להטיבם.
- טו. בשאר הפרטים, ראה לעיל שיטת הרמב"ם בפיה"מ.

ביאורים:

27. הסיבה לפרש שהמנורה מונחת מזרח ומערב כשיטת רבי, ונר המערבי הוא הנר השני ממזרח, היא, משום שהמשנה בספ"ג דתמיד מחלקת דין הטבת ה' נרות המזרחיים משאר הנרות, וזה מכיוון ששני נרות אלה צריכים לדלוק תמיד מכיוון שיש עליהם דין של נר מערבי (וכן המשנה שם קוראת לנר זה נר מערבי). ויוצא עפ"ז, שהנר המערבי הוא הנר השני ממזרח שהוא מערבי לגבי חבירו ולכן הוא דולק תמיד. והסיבה לכך שדינו כהנר המערבי, היא, בגלל שהוא טפל לגבי המערבי, ושהוא גורם למערבי להיקרות מערבי.
- וזה ששניהם דולקים תמיד אפשר לפרש בשני אופנים: (א) שהכהן צריך להקפיד שידלקו תמיד. (ב) שהנס של הנר המערבי נעשה גם בו.
28. לשיטה זו צ"ל:
- (א) כשהגמ' אומרת⁶⁸ שהנר המערבי הוא "לפני ה'" – וכולהו לאו לפני ה' נינהו, הכוונה היא שהוא לפני ה' רק לגבי המזרחי.
- (ב) יש חילוק בין מ"ד צפון ודרום מונחת למ"ד מזרח ומערב מונחת, כמה נרות דלקו כל הזמן (מצד הדין של נר מערבי): למ"ד צפון ודרום מונחת – נר אחד (האמצעי), למ"ד מזרח ומערב מונחת –

שני נרות.

ג) הסיבה שהנס נעשה בנר המזרחי היא מצד "אין מעבירין על המצוות", והסיבה שלא נעשה בנר המזרחי ביותר, בשביל שהוא יהיה גם 'לפני ה'" – מערבי לגבי אחד מהנרות. ופירוש הדברים הוא, שכשהוקבע להדליק נר שממנו ידליקו ביה"ע, הוקבע נר הב' ממזרח מצד הדין של "אין מעבירין על המצוות" – שהרי הכהן פוגע בו ראשון, ולכן בו נעשה הנס. [ואא"ל שהנס עצמו נעשה בו מצד הדין של 'אין מעבירין', כי: א) כלל זה לא שייך לעניין קביעות ניסא משמיא. ב) גם אם כן, הקרוב ביותר לשכינה זה המערבי ביותר, ובו שייך יותר לומר 'אין מעבירין' לגבי השכינה].

29. לשיטה זו, פירוש הפסוק "תמיד" הוא כפשוטו – שדולק תמיד⁶⁹; ופי' המשנה בנוגע לנר המערבי ש"ממנו היה מדליק בו היה מסיים", הוא כפשוטו, שממנו מתחיל את ההדלקה ובו מסיים את ההטבה: מתחיל בו את ההדלקה – בשביל שיהיה דולק תדיר, ואת ההטבה מסיים בו בכ"מ, שהרי (אחרי הטבת ה' הנרות המערביים בכניסה הא', בהטבת ב' הנרות המזרחיים עצמם בכניסה השנייה) מטיב את הנר ה' ואח"כ אותו.

30. לשיטה זו, גם המשנה דספ"ג וגם המשנה דרפ"ו דתמיד מדברות על ההטבה בבוקר, וההדלקה נעשית רק ביה"ע.

[להרשב"א יש מחלוקת בין הש"ס ביומא למשנה דתמיד בנוגע להטבת הבוקר, שלש"ס ביומא יש הפסקה בין הטבת ה' נרות וב' נרות, ולמשנה דתמיד אין הפסקה; כדמוכח מזה שהמשנה דתמיד אומרת שקודם מדשן ומדליק את שני המזרחיים ואח"כ מדשן את השאר, ואם יש הפסקה בין הטבת ה' נרות לב' נרות, היה צ"ל שקודם ידשן את השאר ואח"כ את שני המזרחיים בשביל שידלקו תדיר].

31. סיבת השינוי בין ההטבה להדלקה: בהטבה – מתחיל מהנר המזרחי ביותר מכיוון שבו פוגע ראשון; בהדלקה – מדליק קודם את הנר ה' ואח"כ את הנר הז' (- המזרחי ביותר), כי:

א) בנר זה 'פגע ברישא' (לשיטות אלו שאין הדלקת הנרות בכלל הטבה) כשמסיים מצוות ההטבה, שהרי מטיב את ה' המערביים, ואחרי העבודה חוזר להטיב את ב' המזרחיים, קודם את הנר הז' ואח"כ את הנר ה', ולכן מדליק אותו ראשון מביין שניהם.

ב) גוף המצווה נעשה בו שהוא הנר המערבי, והנר הז' רק בא לגלות עליו שהוא מערבי (ביחס אליו).

ג) מכיוון שנר המערבי ממנו הוקבע להדליק את שאר הנרות ביה"ע, לכן מהדרים גם בבוקר להתחיל את ההדלקה של ב' הנרות ממנו.

32. אדה"ז כתב בתחילת הדרוש שביים מדליק את הנר ה' ולא הזכיר גם את הנר הז', ובסוף הדרוש כתב שמדליק גם את הנר הז'. א"א לומר שזה טעות הדפוס, שהרי באוה"ת עם הגהות הצ"צ⁷⁰ נדפס דרוש זה.

וצ"ל שלא הזכיר את הנר הז' מכיוון שהוא טפל לנר המערבי, ואחזו בזה את לשון הפסוק, תו"כ,

69. כדלעיל ביאור 27.

70. וישב רעה, ב ואילך ("לשון התו"א עם הגהות").

- ספרי, ש"ס שהזכירו רק אותו (אלא שמהמשנה דתמיד יודעים בפועל שצריך להדליק את שניהם⁷¹).
33. לשיטה זו, פירוש הגמ' במנחות "נר שכבתה נידשן הדשן נידשנה הפתילה" (שהפירוש הוא שנעשים כדשן ואין להם תקנה⁷²), שלכן צריך להחליף את השמן והפתילה ולהדליק שוב, הכוונה היא דווקא כשכבה קודם אור היום ולא בבוקר, שהרי בבוקר לא מדליקים את הנרות לשיטה זו⁷³.
- * רש"י שם כתב שהנר נכבה בחצות הלילה או קודם אור היום. וי"ל לחדודי הטעם שרש"י אומר בחצי הלילה (אף שכמובן לא בא למנות את כל האופנים האפשריים), בגלל שחצות הלילה זה הזמן הכי מוקדם שנויר יכול ליכבות בסיבה טבעית ולא בגלל סיבה חיצונית. והביאור בזה:
- מידת השמן היתה קבועה בנר (חצי לוג) הן בלילות הקיץ והן בלילות החורף⁷⁴, אלא שהיו שמים במנורה פתילות בעובי המתאים לשיעור הזמן שהיה צריך לדלוק, היינו, שבימי תמוז שהלילות קצרים שמו פתילות עבות שהשמן יכלה מהר, ובימי החורף כשהלילות ארוכים שמו פתילות דקות⁷⁵.
- והנה, היום הכי ארוך בתקופת תמוז זה 14 שעות רגילות מהנץ החמה עד השקיעה (12 שעות זמניות), ועוד שעתיים ועשרים עד עלות השחר⁷⁶ (שהם שעתיים זמניות – כי בזמן זה יוצא שכל שעה זמנית היא שעה ועשרה רגילה), וא"כ יוצא משקיעת החמה עד עלות השחר (שאו הדליקו את הנרות) – 6 שעות 40 דקות, ומכיוון שהדלקת הנרות היא בתשע ומחצה⁷⁷ (אחר הקרבת התמיד שמסתיים בתשע וחצי והקטרת הקטורת שאחריו אינה אורכת שיהיו זמן⁷⁸), יוצא שמוסיפים עוד שעתיים וחצי זמניות, ויוצא בסה"כ בשעות רגילות 10 שעות ו-35 דקות.
- והנה, הזמן הכי מוקדם שמדליקים את המנורה זה בע"פ שחל בע"ש, שאז מקריבים את התמיד בשבע וחצי ואחריו הדלקת הנרות⁷⁹, ובניסן היום והלילה שווים וממילא השעות הזמניות והשעות הרגילות שוות. וא"כ, אם הניחו בע"פ שחל בע"ש, שזה יוצא בשעה 1:30 בצהריים לדרך – את הפתילה הכי קצרה של פתילה של חודש תמוז – שדולקת 10 שעות ו-35 דקות – היא נכבית באזור חצות (12:35). ולכן דייק רש"י וכתב בחצות הלילה (או קודם אור היום), כי לא יכול להיכבות לפני כן אם לא מסיבה צדדית.
34. י"ל שכשיטת אדה"ו וסייעתו סובר גם התוס' ביומא⁸⁰, ובהקדים:
- המשנה ביומא אומרת בסדר יוה"כ, שכשמגיע הכהן ביה"ע צריך לעשות כמה עבודות וביניהם גם להטיב את הנרות, ושואל תוס' לכאורה הול"ל להדליק את הנרות שהרי בביה"ע נעשית ההדלקה? ומתוך, שמדובר בשעת הנס שב' הנרות המזרחיים דלקו עד הערב ולכן היה צריך רק להטיבם.
-
71. וראה לקמן ביאור 44 הביאור בזה ע"ד הדרוש.
72. רש"י שם.
73. ראה לעיל ביאור 9 כיצד אפשר לדעת שנויר כבה קודם אור היום.
74. מנחות פט, א.
75. ירושלמי יומא פ"ב ה"ב.
76. שהרי מדליקים את המנורה בעלות השחר, וכמו בהקטר חלבים דרפ"א דברכות שכתוב שם: "עד שיעלה עמוד השחר".
77. פסחים נח, א.
78. יומא טו, א.
79. ראה פסחים שם. ובדף נט, א.
80. עא, א ד"ה "להטיב".

והנה, תוס' במנחות⁸¹ מפרש שבשעת הנס רק הנר המערבי היה דולק עד הערב, ובהטבת הנרות שלאחר דם התמיד מכבה את המזרחי. והסיבה שצריך להדליק שני נרות מזרחים בבוקר זה רק בכדי שלא לשנות ממה שהיה בזמן הנס ששני נרות מזרחיים דלקו כל היום.

התוס' ביומא ודאי סובר כשיטת אדה"ז וסייעתו ששני נרות מזרחיים דלקו כל היום.

[ולכאורה היה אפשר לדחות ולומר שלתוס' ביומא רק בימי שמעון הצדיק שני נרות מזרחיים דלקו כל היום, אבל שלא בזמן הנס דלק רק הנר המערבי; כדמוכח מזה שתוס' תירץ שלהטיב את הנרות קאי על שעת הנס ולא פירש שמדובר גם ביום רגיל שהכהן מדליק את ב' הנרות בבוקר וממילא דולקים עד הערב.

אבל אא"ל כן, כי י"ל שרק בשעת הנס צריך להטיב את שני הנרות המזרחיים, משא"כ בזמן רגיל א"צ אפילו להטיב. מכיוון שאם נכבה הנר בבוקר מטיב גם את הנרות, משא"כ אם נשאר דולק עד הערב (בשעת הנס) שא"צ להטיבו בבוקר וממילא מטיבו ביה"ע].

ונמצא לפ"ז:

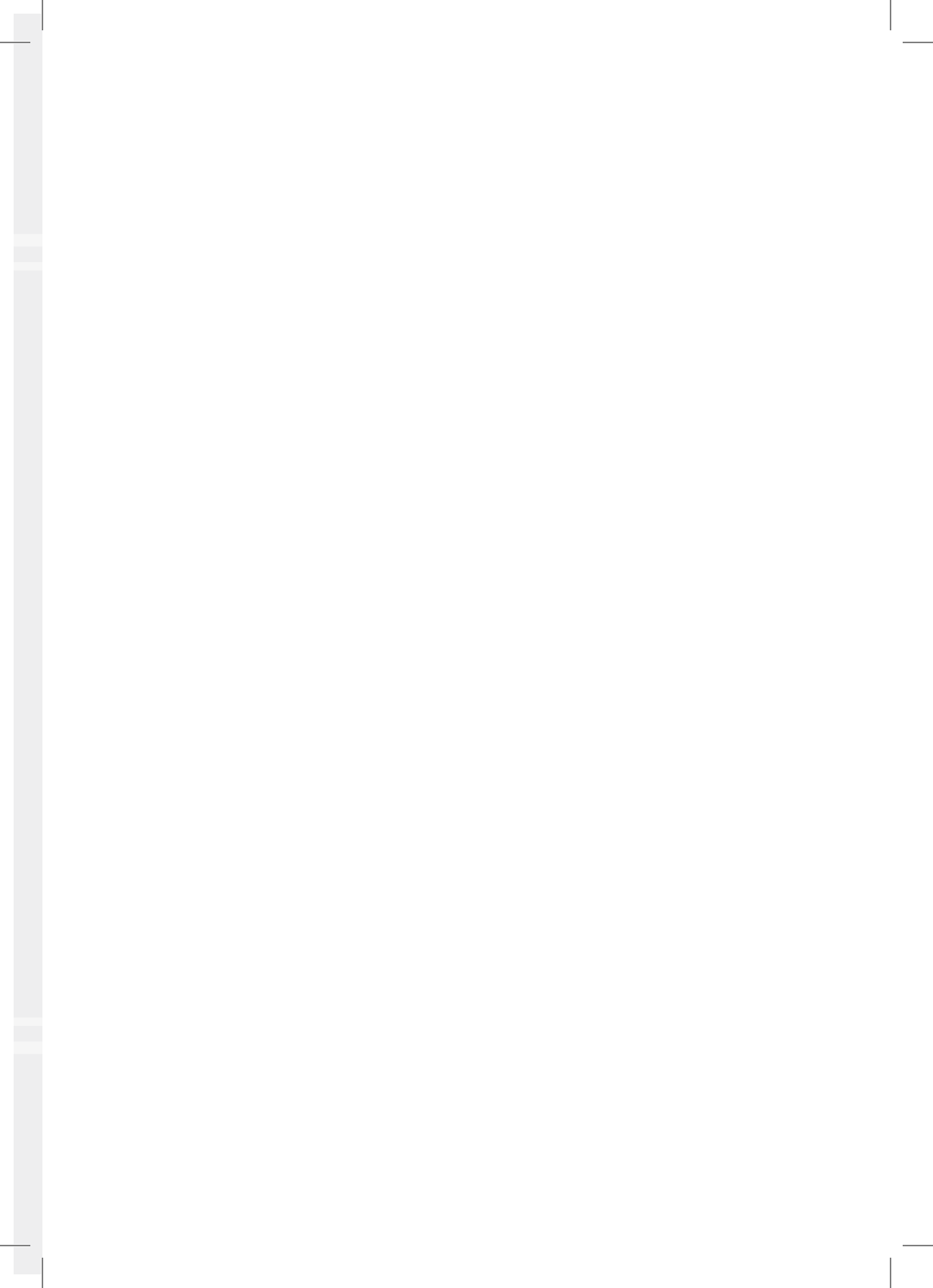
- א. תוס' סובר שהנס היה בב' המזרחיים מכיוון שלולא המזרחי אין שמו של המערבי עליו.
- ב. אין צורך להטיב נר פעמיים.
- ג. כשכתוב במשנה שצריך להטיב את הנרות הכוונה היא שני המזרחיים (משא"כ להראב"ד שמדובר רק על המערבי – למרות שכתוב את הנרות לשון רבים).
- ד. אין בעיה להדליק בפתיחה ישנה (ודלא כהרשב"א⁸²).

תוס' במנחות אפ"ל שחולק על התוס' בתמיד (בשני פרטים: שמדליק רק את המערבי בבוקר, ואפילו בשעת הנס רק המערבי היה דולק), ואפ"ל ששם מדבר רק לרש"י שדן בדבריו והוא עצמו לא סובר כך.

81. פו, ב סד"ה "ממנה".

82. בשו"ת שלו סי' עט.

הביאור

ע"ד

הדרוש

מ"ד צפון ודרום מונחת

הפרטים הדורשים ביאור למ"ד זה:

- א. לרוב השיטות, הן המנורה, הן השולחן והן הארון מונחים צפון ודרום, ולשיטת הרמב"ם ביד החזקה, המנורה היתה מונחת צפון ודרום והשולחן מזרח ומערב.
- ב. זה שהשולחן מונח צפון ודרום נלמד מהארון.
- ג. הנר המערבי הוא הנר האמצעי.
- ד. בלילה דלקו כל הנרות וביום רק הנר המערבי.
- ה. את כל הנרות מדליקין נר מנר חבירו ונר האמצעי מדליקו ממזבח העולה.
- ו. בעל מימרא זו הוא ראב"ש.

והביאור בכ"ז:

35. צפון ודרום מורה על כך שאין חילוקים בקדושה, מכיוון שהקדושה – השכינה – נמצאת במערב, ובצפון ודרום אין חילוקים בקרבתם לקדושה, ולכן זה נקרא מונח לרוחב, שזה הרחבת אותו עניין ללא חילוקים.

בעבודת האדם זה מורה על לימוד התורה – עבודת המוח והשכל, שהעיקר בזה הוא לשים את האמת לנגד עיניו ולא לנטות ימין ושמאל. והדגש שאין חילוק בדרגות הקדושה הוא בעיקר בתורה, כי התורה היא חכמתו של הקב"ה ולכן היא נצחית ולא שייך בה שינוי⁸³.

[כמובן ממאמרי חז"ל: כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה בסניני⁸⁴; אין ד"ת מקבליים טומאה, שנאמר⁸⁵ "הלא כל דברי כאש" וכו'⁸⁶; התורה למעלה מזמן ומקום (ולכן כל העסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה וכיו"ב בשאר הקרבנות, אע"פ שזה לא באותו זמן ומקום (- לילה, חו"ל))⁸⁷;

83. רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. וכנראה הוא מעיקרי הדת, לדעת הרמב"ם בפירוש המשניות לסנהדרין ר"פ חלק יסוד ט.

84. ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר רפמ"ו. ויק"ר רפכ"ב. קה"ר פ"א, ט (ב), פ"ה, ח (ב). ועוד (וראה לקו"ש ח"ט עמ' 252 ובהערה 21).

85. ירמ' כג, כט.

86. ברכות כב, א.

87. מנחות קי, א.

התורה נק' חיי עולם שבפנימיות העניין מורה על כך שהיא למעלה מהזמן (ולא חיי שעה – שמוגבל בהגבלות הזמן)⁸⁸; "ואמת ה' לעולם"⁸⁹, אין אמת אלא תורה⁹⁰, ולכן כשלומד צריך להיות באימה ויראה וכו' כמו בשעת מ"ת ממש"⁹¹];

ולכן, כשמתאחד עם התורה (כשלומדה ומבינה בשכלו, ועוד יותר כשנעשה רב וכו'), אזי נקראת על שמו⁹² מכיוון שמתאחד איתה ונעשית "תורתו" של האדם (עד כדי שיכול למחול על כבודו – רב שמחל על כבודו כבודו מחול⁹³). [ורק שנתלבשה בגשמיות בכדי שיוכל האדם להשיגה, אבל אין זה ירידה בדרגת הקדושה כנ"⁹⁴].

ומכיוון שהדגש הוא על השגת האמת ולא לנטות ממנה, לכן לא כולם שווים בה ולא כל אחד יכול להגיע לתכלית עבודתה – הן בעצם הלימוד וההבנה (עד שאמרו אם ליבן של ראשונים אנחנו וכו'⁹⁵, אלף כנסים למקרא ואחד יוצא להוראה⁹⁶), והן בזמן הלימוד שאין לו שיעור: לא למעלה – שחייב ללמוד כל רגע, ומי שיש לו פנאי חייב ללמוד כל היום וכו', ולא למטה – שיוצא אפי' בפרק אחד שחרית וכו'⁹⁷.

36. ששת הנרות רומזים לשישה סדרי משנה – כללות תושב"ע, ונר האמצעי רומז לתושב"כ. ולכן:

(א) כל הנרות יוצאים מהקנה האמצעי (שהוא המערבי), מכיוון ששישה סדרי משנה מקורם מתושב"כ, כהלשון בגמרא "מנה"מ אמר קרא" וכיו"ב⁹⁸.

(ב) פיות כל הנרות פונים לאמצעי וממנו מדליקים אותם, כי בלימוד בהבנה והשגה – תושב"ע, צריך שתהא האמת נגד עיניו ולא ינטה ימין ושמאל כנ"ל.

(ג) את הנר האמצעי מדליקים ממזבח העולה, כי עליו שורפים את החלב והדם, שענינו בעבודה שהתענוג (חלב) וההתפעלות (דם) הם רק לה'; היינו, שעסקיו בענייני העולם יהיו ללא חמימות והתלהבות⁹⁹. וזה שייך דווקא לתורה שאינה מתקיימת אלא במי שממית את עצמו עליה¹⁰⁰, וכך היא דרכה של תורה וכו' וחי צער תחיה¹⁰¹, שלכן כתוב עליה שנקנית במיעוט תענוג¹⁰² (ועד"ז הוא

88. שבת י, א. (משא"כ להגירסא "חיי עולם הבא" בתענית כא, א.)

89. תהלים קיז, ב.

90. ילקוט שמעוני דניאל רמז תתרט"ו. וראה ברכות ה, ב.

91. ברכות שם. וראה תו"א יתרו סז, ב. ובכ"מ.

92. ע"ז יט, א.

93. קידושין לב סע"א (ובפרש"י).

94. ראה תניא פ"ד ופ"ה.

95. עירובין נג, א.

96. ויק"ד פ"ב.

97. פרטי החילוקים בזה באריכות בהל' ת"ת לאדה"ו פ"ג ס"ד ובקו"א שם.

98. ראה תו"א ויקהל פח, ב ואילך.

99. ראה תו"א ד"ה לא תהי' משכלה (עט, א), וד"ה ומרדכי יצא (צב, ד).

100. ברכות סג, ב.

101. אבות פ"ו מ"ד. וכפירוש הרמב"ם בזה (הלכות ת"ת פ"ג ה"ו-ט, הובא בשו"ע אדה"ז הלכות ת"ת פ"ג ה"ג).

102. אבות שם מ"ה.

גם במושכלות בכלל, כמרז"ל¹⁰³ שאם היו שונאים היופי היו חכמים יותר, מכיוון שעצם ההתעסקות ביופי מפחיתה בחכמה).

37. ביום דולקים כל הנרות, משא"כ בלילה דולק רק הנר המערבי. כי תושב"כ רומזת ליום¹⁰⁴ מכיוון שהקדושה בה היא גלויה (ולא יכול לטעות שהשכל שלו 'אדון' על הסברא, שהרי אין עיקרה ההבנה והשגה), משא"כ תושב"כ רומזת ללילה מכיוון שאין הקדושה גלויה (כי עיקרה ההבנה והשגה, עד כדי שיכול לטעות שהוא 'אדון' על הסברא); ולכן בלילה דולקים כל הנרות (כולל הנר האמצעי, מכיוון שתושב"ע בלול מתושב"כ¹⁰⁵), משא"כ ביום דולק רק האמצעי.

38. הן הארון, הן המנורה והן השולחן מונחים צפון ודרום. והביאור:

ארון – רומז על מי שלימוד התורה שלו הוא בביטול לגמרי, או מי ש'תורתו אומנותו'¹⁰⁶ (שהרי בארון מונחים הלוחות ורומז על התורה, שאין בה חילוקים בדרגות הקדושה), והביטול הוא באופן כזה שלא תופס מקום כלל בעיני עצמו, כמו ר"א הגדול ש"לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם"¹⁰⁷, ודוגמתו בארון שמקומו אינו מן המידה¹⁰⁸.

מנורה – רומז ג"כ על התורה (ולכן מונחת צפון ודרום), אבל בזה גופא על מי שלימוד התורה שלו הוא באופן שאין 'תורתו אומנותו' או שאינו בביטול לגמרי ועדיין תופס מקום, ולכן מפסיקין באמצע עבודת המנורה לקטורת (לחכמים) או בדם התמיד (לאבא שאול) שרומזים על תפילה (תפילות כנגד תמידין תיקנום¹⁰⁹, תיכון תפילתי קטורת לפניך¹¹⁰), כי מי שאין 'תורתו אומנותו' מפסיק לתפילה¹¹¹.

שולחן – רומז על הגשמיות של כאו"א מישראל (אכילה ושתייה וכו') שצריך להיות ניכר גם בו עסק התורה¹¹², שהחכם ניכר גם במאכלו ומשקו וכו'¹¹³; ולכן זה שהשולחן מונח מזרח ומערב, נלמד מארון – שרומז על התורה.

[ואפ"ל באופן אחר, ששלושתם רומזים על התורה עצמה כפי שמתבטאת בשלושה אופנים: בשרשה – ארון; בגלויה – מנורה; כפי שנעשית לחם ומזון לנפש – שולחן]¹¹⁴.

39. בעל מימרא זו הוא ראב"ש, כי הוא היה גדול מרבי בתורה ומע"ט¹¹⁵, והיה מבני עליה (כמובן ממאמר רשב"א אודות בני עליה: "ואם שניים הם – אני ובני"¹¹⁶, ולא אמר ואם אחד הוא, כי ודאי לו שבנו

103. תענית ז, ב. וכפירוש התוס' שם ד"ה "אי הו".

104. כדאיתא בשמו"ר פמ"ז (ע"ש בפי' ידי משה), תנחומא ס"פ כי תשא ויל"ש רמז תו.

105. עיין חדא"ג מהרש"א על סנהדרין כד, א ד"ה "מ"ד ואקח".

106. ראה תנ"א דרושי חנוכה ד"ה "מי כה' אלקינו המגביה" וביאורו.

107. יומא סו, ב.

108. ב"ב צט, א. יומא כא, א.

109. ברכות כו, ב.

110. תהילים קמא, ב. ראה ירושלמי פ"ד ה"א.

111. שבת יא, א.

112. ראה יומא לג, ב – "בעינן דחוי אהדדי".

113. רמב"ם הלכות דיעות רפ"ה.

114. ראה תנ"א ויקהל פח, ב.

115. ב"מ פד, ב.

116. סוכה מה, ב. וראה לקו"ש ח"ד ס"ע 1235 ואילך.

הוא בן עלייה), והיה מופרש מעם עד כדי שהיה במערה עם אביו י"ג שנה¹¹⁷ אפילו שלא היה מחוייב בכך, שהרי לא נגזרה עליו הגזירה, ואפילו אחרי שיצא מהמערה הוה מחי (שורף את כל מי שראה עוסק לפרנסתו) ותמה: "איך מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה", ואפילו י"ב חודש אח"כ שאביו היה מרפא הוא היה ממשיך למחות¹¹⁸; ותפס גנבים למלכות ואמר קוצים אני מכלה מן הכרם¹¹⁹ (וגם אח"כ כשביקש על עצמו רחמים, זה רק בגלל שמא חטא באחד מן הצדיקים, ולא שהתחרט על עצם המעשה¹²⁰); שכל זה מראה שהוא לא דאג לכל עם ישראל עד לפחותים שבהם כרועה ישראל, אלא אחז בעבודה נעלית; וסבר שכל ישראל צריכין להיות "עושין רצונו של מקום", "מלאכתן נעשית בידי אחרים" ו"תורתן אומנותן"¹²¹.

ולכן גם במגורה הוא סובר שהיא מרמזת על עסק התורה – עבודה נעלית שלא כל אחד יכול לבוא לתכליתה. ולכן לשיטתו גם שולחן גלמוד מארון, שהרי פרנסת האדם צריכה להיות כפי עסק תורה שלו (כמוכח בשיטתו בנוגע למלאכה, שצ"ל ע"י אחרים).

[פסק הרמב"ם ביד החזקה ושיטתו בפירוש המשניות יבוארו בסוף הביאור אי"ה].

117. שבת לג, ב.

118. שם. ועיין ג"כ ברכות לה, ב.

119. ב"מ פג, ב.

120. שם פד רע"ב.

121. שבת וברכות שם.

מ"ד מזרח ומערב מונחת

הפרטים הדורשים ביאור למ"ד זה:

- א. המנורה מונחת מזרח ומערב והשולחן מונח צפון ודרום.
- ב. נר המערבי הוא נר הב' ממזרח, והמזרחי ביותר דולק איתו ביחד משום שרק כשהוא דולק שמו של המערבי נקרא עליו.
- ג. ביום רק ב' נרות אלו דולקים ובלילה כל הנרות דולקים.
- ד. את כל הנרות מדליקים מהמערבי, ואותו עצמו מדליקים ממזבח העולה.

והביאור בכ"ז:

40. מזרח ומערב מורים על כך שישנם חילוקים בדרגות הקדושה עצמה, בין מה שיותר קרוב לשכינה - לקדושה למה שיותר רחוק, וכן היה בביהמ"ק שמה שהיה קרוב יותר לקה"ק שבמערב היה יותר קדוש (ולכמה דעות בקדש הקדשים עצמו הארון היה מונח במערבו¹²²). ולכן זה נק' אורך היינו שעולה ויורד בקדושה עצמה (וזהו ששיבתו את אבא שאול ור"ט שארוך בדורו היה¹²³, היינו שהוא במדרגה גבוהה ויכול לרדת למדרגה נמוכה¹²⁴), וכ"ה באדם עצמו שיש בו החילוקים של ראש, גוף ורגל באורך שלו.

בעבודה, זה מורה על עבודת הלב שהיא מלכתחילה מותאמת לרגש האדם כל אחד לפי דרגתו, ומזה מובן שכל אדם יכול להגיע לתכליתה; אלא שבכל אדם העבודה (והתכלית) שונה - אצל אחד באהבה, אצל אחד ביראה וכן הלאה, וגם במידות עצמם ישנם חילוקים בכאו"א¹²⁵. [כמוכן מזה ש: "האי מאן דבמאדים יהיה שופך דמים / טבח / מוהל וכו'¹²⁶; ר"נ היה צריך כיסוי ראש בשביל יר"ש¹²⁷, כי מצד טבעו היה צריך להשתדלות מיוחדת בשביל שיהיה לו יר"ש].

ולכן נר הסמוך ביותר לקה"ק מורה על עבודת האהבה שהיא שלימות העבודה, כדמוכן מזה שהיא העבודה הראשונה אחרי העבודה של קבעמ"ש (אחרי "שמע ישראל" אומרים מיד "ואהבת את ה')

122. רמב"ם הלכות בית הבחירה רפ"ד. רשב"ם ב"ב צט, א.

123. נדה כד, ב.

124. ראה גם אוה"ת חנוכה דש, ב.

125. עיין רמב"ם הלכות יסוה"ת פ"ב, פ"ד הי"ב. הלכות תשובה פ"י.

126. שבת קנו, א.

127. שם ע"ב.

אלקיך" (128).

41. ביאור סדר הדלקת הנרות: נר השישי שהוא מידת היסוד רומז על התקשרות דעתו בקב"ה, ונר השביעי זה המלכות, ביטול, שזה רומז על שפלותו בעיני עצמו. ולכן, העיקר זה הנר השישי (שהוא המערבי), אלא שבשביל שיהיה לו קיום (שייקרא עליו שם מערבי) צריך להדליק גם את השביעי.

והביאור בזה: מכיוון שהעיקר בעבודת הלב זה שמציאות האדם תהיה כדבעי, לכן נדרש שתהיה אימת הקב"ה עליו – ביטול מציאותו, שזה היסוד לעבודה במציאות עצמה. והביטול הזה נגרם ע"י שפלותו בעיני עצמו – שרצונותיו ותאוותיו לא תופסים מקום אצלו, וע"י ההתקשרות שלו תמיד בקב"ה שלא רוצה להיות נפרד ממנו.

והחילוק ביניהם:

א) א"א להיות התקשרות אמיתית כאשר אין לו שפלות ויש לו גסות הרוח, שהרי "אמר הקב"ה, כל מי שיש בו גסות הרוח אין אני והוא יכולים לדור וכו' (129), ולכן השפלות היא הכנה להתקשרות (ובכלל, יסוד ועיקר התחלת עבודת האדם הוא ענווה ושפלות (130)).

ב) לשפלות – האדם יכול להגיע בכוחות עצמו שהרי זוהי האמת (כפי שאומרים: "מה אנו מה חיינו" וכו' (131)), משא"כ להתקשרות האדם יכול להגיע רק ע"י כח מלמעלה, שהרי אין ערוך בין הבורא להנברא, אלא שהקב"ה רצה שנתקשר איתו ע"י התורה שלו, כמארז"ל (132) "מכרתי לכם תורתי כביכול נמכרתי עימה" (ובכלל זה החיבור לקב"ה ע"י קיום המצוות שע"י נעשה "צוותא וחיבור" בין הבורא לנברא (133), ונרמז ג"כ בברכת המצוות "אשר קידשנו במצוותיו" שמפריש אותנו להיות שלו (134)).

ולכן: העיקר זה הנר השישי (המערבי) שזה מורה על ההתקשרות בקב"ה, אבל בשביל שייקרא מערבי, ובעבודה – שההתקשרות תהיה באמת, צריך את הנר השביעי – שפלות. ואת הנר המערבי מדליק ממזבח העולה, כי ההתקשרות זה ע"י התומ"צ כפי שניתנו למטה דווקא (כטענת משה למלאכים – למצרים ירדתם וכו' (135)), שזה עניינו של המזבח החיצון שהוא דוגמת עולם התחתון והשפל (136).

42. ובוה יובן ג"כ טעם חילוק זמן הדלקתם:

ביום – מאיר הקב"ה בעולם וחומריות העולם לא מסתיר לפניו, ולכן מספיק להדליק את שני המזרחיים (ההתקשרות, והשפלת כהכנה לזה); בלילה – הקב"ה לא מאיר בעולם ולכן צריך להדליק את כל הנרות בכדי שתהיה עבודתו כדבעי, כי זה נפעל דווקא ע"י שיעבוד עבודתו עם כל המידות.

128. ועיין ג"כ סוטה לא, א. רמב"ם הלכות תשובה פ"ו. חובת הלבבות שער ו' בתחלתו.

129. סוטה ה, א.

130. סה"מ תרנ"ה עמ' כ' ואילך.

131. נוסח תפלת השחר (מתדבא"ר פכ"א).

132. שמו"ד רפל"ג.

133. ראה לקו"ת בחוקותי מוה, ג. מו, ב. התמים חוברת א' ע' כה. ובכ"מ.

134. תניא פמ"ו.

135. שבת פח, ב.

136. נת' בארוכה ברשימה בקטע "ביהמ"ק וכליו ע"ד הדרוש" (בהוצאה המבוארת – עמ' פה ואילך).

- ובזה גופא את כל הנרות מדליקים מנר המערבי, כי התקשרות היא היסוד לכל העבודה, ובה מסיים.
43. גם לדיעה זו ארון צפון ודרום מונח, מכיוון שמרמז על התורה.
44. רש"י¹³⁷ מדגיש שהמערבי הוא השני, כי ע"פ פשט מדליק מנר זה מכיוון שבו פגע ברישא. אדה"ז מדגיש שזה הנר השישי כי בפנימיות העניינים הדגש הוא על זה שהיא ספירת היסוד – הספירה השישית וכנ"ל.
45. בתחילת הדרוש אדה"ז כתב שמדליק את הנר השישי, למרות שהדין הוא שמדליק גם את הנר השביעי, ובסוף הדרוש כתב בפירוש שמדליק גם את הנר השביעי.
- והביאור בזה בפנימיות העניינים¹³⁸: בהתחלה מבאר את המשכת החכמה במידות, ובה אין נוגע הדלקת הנר השביעי (וע"י ההמשכה ליסוד ממילא נמשך לחג"ת); ובסוף המאמר מדבר על ההמשכה למטה ביותר, שזה ע"י הנר השביעי, ובה גופא שנדלק (- נמשך) ממילא מהנר השישי. עיי"ש בארוכה.
46. בעל מימרא זו הוא רבי, כי רבי הוא רועה ישראל ודואג לכל אחד מישראל, ולכן תפס עבודת הרגש שכל אחד יכול להגיע לתכליתה.
- וזה שהיה רועה ישראל מודגש בזה ש: חיבר את המשנה בשביל שלא תשתכח תורה כשראה צרות מתחדשות ובאות¹³⁹; פתח אוצרות בשני בצורת¹⁴⁰ (מזה רואים שדאגתו היא גם בנוגע לצרכים גשמיים); הכניס לביהמ"ד גם את עמי הארץ (ובתחילה לא רצה רק בגלל שפורענויות מגיעות לעולם רק בגלל ע"ה, ולא בגלל עצם העניין שע"ה נכנסים לביהמ"ד¹⁴¹).
- שיטת הרמב"ם בפי"מ: מ: כמ"ד** מזרח ומערב מונחת, רק שסובר שר המערבי הוא הנר הסמוך לקה"ק, כי בכל העבודות (- כל הנרות) צריך להיות מעורב אהבה (ולכן גם מדליקים ממנו את כל הנרות), וע"ד מארז"ל¹⁴² ש"ירא אלוקים האמור באברהם הוא מאהבה", היינו, שגם ביראה מעורב אהבה; ולכן ראשון המדליק את הנרות זה אהרן הכהן שהוא הממשיך אהבה בנש"י¹⁴³.
- שיטת הרמב"ם ביד החזקה: כמ"ד** צפון ודרום מונחת, רק שהשולחן מונח צפון ודרום, מכיוון שזה מורה על הגשמיות שבו יש חילוק בדרגות הקדושה.
-
137. שבת כב, ב ד"ה "ובא".
138. הביאור ע"פ פשט ראה לעיל ביאור 32.
139. הקדמת היד החזקה להרמב"ם. ועיי"ן ג"כ רש"י ב"מ לג, רע"ב.
140. ב"ב ח, א.
141. שם וחדא"ג מהרש"א. וראה שו"ע יו"ד סרנ"א סי"א.
142. סוטה לא, א.
143. בדרושי דא"ח חנוכה ופרשת בהעלותך. ראה לדוגמא תו"א מקץ (חנוכה) לב, ב.ג. לקו"ת ר"פ בהעלותך (כט, ג).